

جایگاه توریستی کرد، در تبدیلی اسناد

می‌کند. ابنیه و آثار تاریخی، جاذبه‌های طبیعی، همجواری با کشورهای غنی و ... درخور اشاره است. اما، بدون در نظر گرفتن عواملی فرعی چون امنیت، راههای خوب و وسایل نقلیه مجهز، پذیرائی رضایتبخش و معرفی و تبلیغ جاذبه‌های دیدنی در سطحی وسیع، نمی‌توان شاهد رونق چشمگیر صنعت گردشگری شد.

امروزه توجه به صنعت گردشگری و جلب جهانگردان، به یکی از منابع مهم درآمد و معرفی فرهنگ و تمدن کشور میزبان به جهانیان، تبدیل شده است. گسترش و رونق این صنعت در هر کشوری، به عواملی چند بستگی دارد که به طور کلی می‌توان آن را به دو عامل فرعی و اصلی تقسیم نمود. از عوامل اصلی، که نقشی مهم و اساسی در جلب گردشگران ایفا

موضوع جلب سیاحان و تاسیس نهاد و سازمانی قانونی، جهت رسیدگی به امور جهانگردی و شناساندن مفاخر و تمدن سرزمین کهنسال و باستانی ایران با جاذبه های طبیعی شگفت انگیزش به خارجیان (۱) و تصویب اساسنامه و نظامنامه منظم و مطابق با شرایط زمان، در طی حاکمیت رضاشاه، مورد نظر دولتمردان ایرانی قرار گرفت. اما عواملی همانند کمبود وسایل و تجهیزات جهت رفاه حال گردشگران، ناتوانی اقتصادی و فنی دولت در تاسیس هتل ها و ایجاد تسهیلات مورد نیاز و عدم درک و شناخت کافی دستگاه دیوانسالاری از توانایی و امکانات مناطق مختلف ایران در جلب گردشگر و... از موانع مهم این صنعت نوپا در ایران به شمار می رفت. دولت ایران، از سال ۱۳۰۸ ه. ش. به طور جدی مسئله جلب جهانگردان و توسعه و تجهیز صنعت جهانگردی و اهمیت آن را در بهبود اقتصاد کشور، مورد توجه قرار داد. در این راستا، انوشیروان سپهبدی، (۲) سفیر ایران در سوئیس، هنگام عزیمت به محل ماموریت خویش، از سوی وزارت دربار ماموریت یافت که با «مبشران هتلهای بزرگ سوئیس» مذاکره کرده، نظر آنان را به احداث هتل در تهران و دیگر نقاط دیدنی ایران، جلب نماید. در پی اجرای این دستور، انوشیروان سپهبدی، با صاحبان هتلهای بزرگ سوئیس، در باب احداث مهمانسرا در ایران، مذاکرات مفصلی انجام داد. در طی این گفتگوها، صاحبان هتلهای، خواستار پاره ای توضیحات و گرفتن اطلاعات لازم از سفارت ایران، در باب «احصائیه دقیق مسافران اروپائی» شدند که به طور متوسط در هتلهای ایران طی سال ۱۳۰۷ ه. ش. و اوایل ۱۳۰۸ ه. ش. اقامت داشته اند. همچنین، جویای نظر دولت ایران شدند که تا چه میزان در این زمینه، مساعدت و همراهی می نماید. (۳) در پاسخ به این درخواستها، مقامات ایرانی، اطمینان دادند «در نقاطی که دولت ایران اراضی داشته باشد برای احداث مهمانخانه، مجاناً» در اختیار صاحبان هتلهای سوئیس - که مایل به سرمایه گذاری در خاک ایران باشند - قرار خواهند داد. (۴) همچنین، کارگزاران وزارت امور خارجه ایران، گزارش کاملی از اوضاع مهمانخانه های تهران و آمار مسافران خارجی در ایران طی سال ۱۳۰۷ ه. ش. و ششماهه اول ۱۳۰۸ ه. ش. جهت اطلاع هتلداران سوئیس، به سفارت ایران در آن کشور ارسال نمودند و یادآور شدند، در صورت رضایت و علاقه مندی آنان به ساخت هتل در ایران، می توانند با «راهنمایی دولت ایران» در مناطق دلخواه خویش، به این امر اقدام نمایند و کارگزاران ایرانی هم از ارائه «تسهیلات و مساعدت» مضایقه نخواهند کرد. (۵)

سرانجام با تلاش مستمر و پیگیر سفارت ایران در سوئیس و وزارت امور خارجه، قرار شد هیئتی از متخصصان سوئیس، برای بررسی شرایط طبیعی و شناسایی مناطق مورد نظر خویش، رهسپار ایران گردد. (۶) یکی از نقاط جذاب و دیدنی که کارگزاران سفارت ایران در سوئیس، در ملاقات با صاحبان هتلداران سوئیس، برای احداث مهمانخانه در آن محل تاکید بسیار داشتند، منطقه خوش آب و هوا و دارای طبیعت زیبای کرد بود که با ایجاد تسهیلات لازم، نقشی مهم در جلب سیاحان خارجی، بخصوص سیاحان عراقی ایفا می نمود. از اینرو، در این مقال، سعی بر آن است که فواید اقتصادی، سیاسی و امنیتی توجه به امر جهانگردی در منطقه مذکور، برای دولت و ملت ایران و نقش آن در شکوفائی منطقه و تلاش دولتمردان ایران در این راستا، از ظهور تا سقوط حکومت پهلوی و موانع و مشکلات فراروی آن، بر پایه اسناد و مدارک به جا مانده، بتفصیل مورد

بررسی و کاوش همه جانبه قرار گیرد.

نگاهی اجمالی به منطقه کرد

کرد (Kerend) در شمال غربی کرمانشاه قرار دارد که از شمال به ثلاث و باباجانی (اورامانات)، از مشرق به بخش مرکزی و ماهیدشت غربی و سنجابی، از جنوب به اسیدا یاد و کفر آور و از مغرب به سرپل ذهاب محدود است. مرکز این بخش، قصبه کرد است. کرد و حومه، از شمال به دهستان گوران و بیونج (Bivanji)، از شمال غربی به بان زرده، از مغرب به پاتاق و از جنوب به اسیدا یاد و کفر آور محدود می باشد. بخش کرد، در سال ۱۳۳۵ ه. ش. دارای ۵۰۰۰ نفر جمعیت بود و در سال ۱۳۴۵ ه. ش. به عنوان دهستان با ۱۶۴۲ خانوار، ۹۰۲۵ نفر جمعیت داشت. اکنون شامل دهستانهای بان زرده، قلخانی (Iqalkni)، بیونج، گهواره و کرد است. (۷)

کرد، در قرن چهارم هجری قمری از رونق و آبادانی فراوانی برخوردار و مناطق و روستاهای اطراف آن، به یمن برکت باران فراوان و مراتع حاصلخیز و آب و هوای معتدل، «پر جمعیت و خوب» بود. بارش زیاد، کوهستانی بودن منطقه و حاصلخیزی اراضی کرد، باعث شد که خلفای عباسی، در مراتع آن منطقه «ایلیخی اسبان خود را نگاه» دارند. (۸) «بودلف» در سفرنامه خود از کرد به عنوان قصبه ای زیبا و دارای آب و هوای مطبوع و دلپسند، نام برده است. (۹)

«حمدلدا... مستوفی» - مورخ و جغرافیدان قرن هشتم هجری قمری - اولین کسی است که در کتاب خویش از کرد نام برده و آن را به همراه قریه «خوشاب» - که اکنون اثری از آن باقی نیست - ذکر کرده و خوشاب را پر جمعیت تر از کرد دانسته است. (۱۰)

به نظر می رسد در عصر افشاریه، قصبه کرد - که مرکز تدارکات سپاه نادری بود - رو به ویرانی نهاد. (۱۱) اما هنگامی که ادیب الملک - در عصر قاجار - از آن قصبه بازدید کرد، آن را شهری آباد که «از دور با شکوه و از هر عیبی عاری...» توصیف کرده، در باب مناظر طبیعی و میوه ها و باغهای آن منطقه، آورده است: «... از این طرف کوه و از آن طرف، باغات بسیار دارد و میوه جات مرغوب. انگورش، مشهور آفاق است و هندوانه اش، در شیرینی تاق...» وی، همچنین در مورد وضعیت اهالی کرد و امکانات آنان، خاطر نشان کرده، «... اهالیش با قوت و تنومند و قوی هیكل و بلند قامت و توانائی هریک، به قدر ده مرد است و برای سربازی، از همه اهالی ایران فرود است و خانوار رعیت یک حمام دارد...» (۱۲)

منطقه کرد و اوضاع جغرافیائی و مناظر طبیعی آن، از نگاه تیزبینانه جهانگردان و ماموران دولتی دول مغرب زمین نیز به دور نمانده است. «کنت دوسرسی» سفیر فوق العاده فرانسه در ایران، در خاطرات خویش، کرد را دهکده بزرگی نامیده که در پای کوهی با غارهای زیاد قرار دارد. وی گفته است، در اطراف آن دهکده، باغها و تاکستانهای بی شماری وجود دارد که منظره قصبه را زیبا و دلپسند نموده است. «کنت دوسرسی» - که در عصر پادشاهی محمدشاه قاجار، از ایران بازدید کرده است - در باب جنگلها و شرایط طبیعی اطراف کرد، کوهها و دره های عمیق آن منطقه، آورده است: «... کوههایی که این دره را کردند تشکیل داده است و یکی داخل دیگری شده، شامل تخته سنگهایی است که در میان درختان بلوط سفید روئیده و صورت جنگلی به آن داده است. از هنگامی که «ارزروم» را ترک

کردیم، این نخستین بار بود که به جنگلی طبیعی برمی خوریم. با اینکه راه خیلی سخت بود، لاقلاً منظره این جنگل، برایمان دلپسند می آمد. مدت سه ساعت در این جنگل راه پیمودیم و دنده هایمان داشت خرد می شد. بیشتر اسبهایمان مجروح شده بودند و سیلابی که در میان این صخره ها جاری بود، حرکت ما را سخت تر می کرد... وی، در توصیف مناظر طبیعی مسیر کرد - باطابق و مشکلات و نارسائیهای راههای منطقه مذکور - نوشته است: «هر چند... جاده بسیار تنگ بود، ولی بسیار زیبا و جالب بود و مادر زیر سایه درختان الیچ، انجیر و بلوط وحشی - که ریشه هایشان به اطراف پیچیده بود و مانند پنجه عقابی، آنها را دربر گرفته بود - عبور کردیم.» (۱۳)

«چریکف» - که در پنجم ماه مه سال ۱۶۵۱ م. از هارون آباد (۱۴) به سمت کرد رهسپار بوده - در وصف کرد و مناظر زیبای اطراف، گفته است: «... دره کرد، بسیار باصفا و خیلی خوب به نظر رسید. به هر طرف که نظر و ملاحظه گردد، از پهلوی این دره، جاده شارع عموم اهالی است. در این دره، تنگه بسیار نظیف و قشنگ و شوخی به نظر می رسد که در سمت راست آن، قریه لکرد واقع است. باغ انگور خوبی دارد... کرد، در جای مرتفعی واقع شده است و دره آن، مکان چادر نشینهای کرد می باشد.» (۱۵)

اهمیت جایگاه توریستی کرد، در عصر پهلوی اول

با توجه به بررسی اجمالی، که از اوضاع طبیعی منطقه کرد به عمل آمد، اکنون بر پایه اسناد و گزارشهای مقامات ایرانی، اهمیت توجه به جلب جهانگرد خارجی در منطقه مذکور و موانع و مشکلات فراروی آن، مورد کاوش قرار خواهد گرفت.

توجه به صنعت گردشگری و دغدغه های احداث مهمانخانه و فراهم نمودن وسایل لازم جهت سیاحان در کرد، به دلایلی چند از دیدگاه دسته ای از مقامات ایران بخصوص کارگزاران سفارت ایران در بغداد، از جایگاه مهمی برخوردار بود که در ذیل، به چند مورد از آنها اشاره می گردد:

الف. طبیعت زیبا با دره های عمیق و تنگ و کوه های مرتفع و جنگلهای دیدنی و مراتع زیبا و آبهای جاری فراوان منطقه کرد.

ب. آثار باستانی بر جای مانده از اعصار درخشان تاریخ ایران بخصوص بناهای به جا مانده از عصر ساسانی، با جلوه و نمودی از تمدن دیرینه منطقه مذکور.

ج. نزدیکی کرد به کشورهای ثروتمند عرب و بخصوص عراق، که هر ساله عده کثیری از رجال سیاسی، فرهنگی و متمولان آن کشور، برای گذران ایام تعطیلات خویش، راهی بیلاقات لبنان و سوریه می شدند.

اگر چنانکه توجهی اندک به ایجاد تسهیلات و امکانات رفاهی در منطقه کرد می شد، اکثر آنان، راهی منطقه مذکور می شدند، نکته ای که جز توجه به افزایش تسهیلات سیاحتی در کرد از اهمیت ویژه برخوردار می باشد، نزدیکی آن منطقه به بغداد مرکز عراق است که هر ساله جمع کثیری از اهالی آن شهر بویژه رجال سیاسی، فرهنگی و مرفه عراق جهت سیاحت به ممالک همجوار سفر می کردند و اگر دولت ایران، به احداث هتل و دیگر امکانات رفاهی در کرد دست می زد، گردشگران بغدادی، به علت فاصله اندک و زیبایی و جذابیت بی نظیر آن منطقه، راهی دیار مذکور می شدند.

د. قرار گرفتن کرد در مسیر شاهراه جهانی (جاده ابریشم) اهمیت خاصی به این منطقه بخشیده و آنچه این منطقه را با اهمیت تر نموده، آب و هوای

دلنشین و طبیعت زیبای این دیار است که به هر زنگار خسته از راه، جانی تازه می بخشد که در صورت احداث هتل و ایجاد تسهیلات رفاهی، درخور اتراق مسافران خواهد بود.

ز. موقعیت جغرافیایی کرد و قرار گرفتن آن در مسیر جاده ابریشم و تنها راه زمینی آمد و شد زائران ایرانی و کشورهای پاکستان، افغانستان، آسیای مرکزی و قفقاز به امکان مبرکه کربلا، نجف و... زائران عراقی به امکان زیارتی مشهد، قم و... بر اهمیت منطقه مذکور افزوده است. از زمان شاه سلیمان صفوی تا جنگ جهانی اول، زائران و مسافرانی که قصد عبور از این مسیر را داشتند، کاروانسرای کرد، توقفگاه و محل استراحت آنان بود. اما در جنگ جهانی اول، این کاروانسرا، به دست انگلیسیها، به صورت مخروبه ای غیر قابل استفاده درآمد و از همان زمان، استراحتگاهی برای زائران و مسافران وجود نداشت؛ بنابراین، ساخت هتل و مهمانخانه در منطقه کرد، جهت مسافران و زائران، امری مهم و حیاتی به شمار می رفت. سفیر ایران در بغداد، با آگاهی از طبیعت زیبای کرد و موقعیت سوق الجیشی آن منطقه در جلب سیاحان عراقی و استفاده از این موقعیت در شکوف کردن اقتصاد کشور و ارتقای سطح روابط دو کشور ایران و عراق، در اوایل مردادماه ۱۳۰۵ ه. ش. طی گزارشی به وزارت امور خارجه، بر اهمیت توجه فراوان به ایجاد تسهیلات، جهت زائران و سیاحان عراقی تاکید کرده بود. کارگزاران وزارت داخله، در پاسخ به این درخواست، با احداث مهمانخانه ای جهت مصارف مذکور، با استفاده از مصالح کاروانسرای مخروبه عصر صفویان، موافقت نمودند؛ (۱۶) ولی از اختصاص دادن بودجه دیگری برای این منظور، خودداری کردند. به نظر می رسد این درخواست، اولین زمره های توجه به امر جهانگردی در منطقه کرد باشد.

در سال ۱۳۰۸ ه. ش. همزمان با تلاش مقامات ایرانی جهت تاسیس مهمانخانه توسط سونسی هادر مناطق خوش آب و هوا و سیاحتی ایران، کرده به عنوان یکی از زیباترین و مهمترین قطبهای گردشگری، در اذهان مقامات سیاسی و فرهنگی ایران اهمیت خاص پیدا کرد.

خوب سیاحان عراقی - که هر ساله جهت تفریح و گذران ایام تعطیلات خویش، عازم مناطق بیلاقی سوریه و لبنان بودند - مقامات وزارت امور خارجه ایران و کارگزاران سفارت ایران در بغداد را به تکاپو انداخت. در همین راستا وزارت امور خارجه، طی تلگرافی به وزارت «فلاحت، تجارت و نوایند عامه»، خواستار تخصیص اعتبار لازم جهت احداث مهمانخانه در کرد شد تا از آن طریق، بتوانند وسایل آسایش سیاحان عراقی را فراهم آورند؛ باشد که آنان، بیلاقات کرد را بر سوریه و لبنان ترجیح دهند. (۱۷) اما وزارت فلاحت، در پاسخ به این درخواست، کمبود اعتبارات مالی را بهانه ساختن، بگریز مسئله و اختصاص دادن اعتبار لازم را به امور دیگری در وزارت دربار پهلوی ارجاع داد. (۱۸)

در پی اختصاص نیافتن بودجه ای اندک جهت احداث مهمانخانه در کرد، سفارت ایران در بغداد، در آذرماه ۱۳۰۸ ه. ش. به مقامات وزارت امور خارجه یادآور شد تا حداقل امکانات لازم را جهت سیاحان عراقی فراهم نمایند. وزارتخانه مذکور نیز، سواد تلگراف سفارت ایران در بغداد را جهت بررسی و اجرا به وزارت داخله ارسال نمود. وزارت داخله، در پاسخ اظهار داشت، هر چند بانظر سفارتخانه مذکور موافقت دارد اما مسئله

باید در هیئت دولت مطرح شده، تا تصمیم مقتضی اتخاذ گردد. (۱۹) اما دیوانسالاری ناکارآمد و متمرکز و گسترده ایران، به عنوان و بهانه‌های گوناگون، از زیربار ایجاد تسهیلات اندک در کردستان خالی کرده، مسأله، جهت پیگیری از وزارتخانه‌ای به وزارتخانه دیگر، ارجاع داده می‌شد و بدین ترتیب، ایامی طولانی، بدون اتخاذ تصمیمی صحیح و قاطع صرف شد. سفارت ایران در بغداد، که فواید انجام چنین کاری را در ابعاد اقتصادی و سیاسی درک کرده بود، برای اجرای آن، وزارت امور خارجه ایران را مدام تحت فشار قرار می‌داد تا ساخت مهمانخانه را عملی نماید. در پی اجرای این هدف، وزارت خارجه، به دنبال تلگرافات مکرر سفارت ایران در بغداد، وزارت فلاح را تحت فشار قرار داد. در یکی از تلگرافهای خویش به وزارتخانه مذکور، آورده است: «... وزارتخانه‌های مربوطه یا از محل «عواید راه» و یا به وسیله «استقراض از بانک ملی»، مخارج بنای مهمانخانه را تأمین نمایند...» و از کارگزاران وزارت فلاح خواسته شد به علت فواید فراوانی که این عمل در پی دارد... آن وزارت جلیله هم در قسمت مربوط به خودشان، برای انجام این مقصود اهتمام فرمایند...» (۲۰) بدین منظور، وزارت خارجه، گزارشی نیز به وزارت داخله ارسال نمود که وزارتخانه مذکور در پاسخ، احداث مهمانخانه را بر عهده بلدیة (شهرداری) کردند گذاشت تا با اختصاص دادن اعتبار، اقدام لازم را صورت دهد. (۲۱)

با نگاهی گذرا به پاسخ وزارت داخله، ناآگاهی یا بی‌توجهی دستگاه دیوانسالاری ایران بوضوح محسوس است. زیرا عملی که وزارتخانه‌های مختلف از زیر پرداخت بودجه اندک آن شانه خالی می‌کردند، چگونه ممکن بود شهرداری شهری که هنوز قصبه‌ای بزرگ بود، از عهده تأمین و اجرای آن برآید. سرانجام پس از گذشت یک ماه، وزارت داخله، اعتبار مالی شهرداری کردند را جهت احداث مهمانخانه کافی ندانست و انجام این عمل را به اختصاص بودجه‌ای از سوی هیئت دولت در سال ۱۳۰۹ ه. ش. موکول نمود. (۲۲) اما در بازرسی اسناد و گزارشهای مقامات ایرانی در امر جهانگردی و احداث مهمانخانه‌ها، می‌توان دریافت که مسئله ساخت مهمانخانه در کرد و توجه به جلب سیاحان عراقی، تا سال ۱۳۱۵ ه. ش. مسکوت ماند.

طی سالهای ۱۳۱۳ و ۱۳۱۴ ه. ش. مسأله توجه به امر جهانگردی و سیاحتی و تدوین قوانین جامع در این زمینه و تأسیس سازمانی جهت پیگیری و رسیدگی به امور جهانگردی و ایرانگردی، مورد نظر مسئولان قرار گرفت. در پی الحاق ایران به قرارداد بین‌المللی اتومبیلرانی در دیماه ۱۳۱۳ ه. ش. سازمانی جهت رسیدگی به امور جهانگردی تأسیس شد و در سال بعد نیز اداره‌ای به نام جهانگردی، تحت نظارت وزارت داخله تشکیل گردید. (۲۳) تشکیل این سازمانها و ادارات، به انجام فعالیتهای تفریحی و ایجاد تسهیلات فراوان در زمینه گردشگری کمک شایانی کرد. به دنبال این تغییر و تحولات، سفارت ایران در بغداد، بار دیگر قضیه احداث مهمانخانه و ایجاد تسهیلات رفاهی در کرد را پیگیری کرد و در تلگرافهایی به وزارتخانه‌های داخله و مالیه، خواستار احداث مهمانخانه در منطقه مذکور شد. سفیر ایران در بغداد، با تلاش مستمر خویش سعی در مقابله با ساختن مقامات ایرانی جهت توجه به منطقه کرد داشت. وی، همچنین با تبلیغات گسترده در خاک عراق و به خصوص در بغداد راجع به «هوای کرد» سعی در جلب نظر اهالی آنجا برای بازدید از منطقه استراتژیک و خوش آب و هوای کرد نمود و در این مورد، آورده است که «...

اینجانب در هر مجلس و محفلی راجع به هوای کرد... آنچه باید و شاید تبلیغات نموده و می‌نمایم و حتی به وسیله جراید بغداد هم، هر روز اعلانات کوچکی راجع به هوای رو جبخش کرد... منتشر می‌نمایم... غالب رجال و وزرای عراق، اظهار میل زیادی، بر تعین کردن می‌کنند و اتصال از این باب راجع به وسایل اقامت و آسایش در کرد، سوالاتی می‌کنند که متأسفانه جوابی نمی‌توانم به آنها بدهم. زیرا ممکن است... مواجهه با نبودن هیچگونه وسائلی در آنجا شده و در مراجعت، تبلیغاتی ضد کرد بنمایند... وی، خاطر نشان ساخته که اهالی عراق، غالباً مردمانی ثروتمند و آسایش طلب هستند و سعی دارند ایام تعطیلات و فصل تابستان را در یکی از ییلاقات نزدیک بگذارند و غالباً ایران را بر سایر مناطق ترجیح می‌دهند. زیرا مسیر سوریه بغداد، به علت طولانی بودن راه و عبور از صحرائی گرم بادیة الشام، (۲۴) گردشگران عراقی را در موقع مراجعت، فوق‌العاده خسته و ناراضی می‌کرد. (۲۵)

نزدیکی کرد به پایتخت عراق، این امکان را به اهالی آنجا می‌داد که پس از گذشت پنج ساعت، خود را به این منطقه برسانند. حتی «غالب مأموران دولتی اصرار بهم... می‌توانستند خانواده خود را به کرد اعزام داشته و خودشان عصرهای پنجشنبه به آنجا رفته و صبح شنبه مجدداً مراجعت کنند...» (۲۶) منطقه زیبا و دل‌انگیز کرد، در صورت توجه اندک مسئولان و مقامات ایرانی، با صرف هزینه‌های اندک و ناچیز، می‌توانست در جلب سیاحان عراقی، با مناطق ییلاقی لبنان رقابت نماید. سفیر ایران در بغداد، هزینه این کار را چشمگیر نمی‌دانست و در این باب به وزیر مالیه پیشنهاد نمود که با تأسیس «شرکت ساختمان...» به آسانی و سهولت بتوان عجلاناً دوسه مهمانخانه خوب و بیست الی سی عمارت کوچک یک طبقه ییلاقی دارای حمام و آب جاری و باغچه کوچک بنا نمود و مردم را به آنجا دعوت کرد...» (۲۷) وی، همچنین خواستار آن شد که «شرکت ساختمان» را موظف به ساخت موارد مذکور نماید که از این راه، عایدات هنگفتی نصیب دولت و مردم ایران خواهد شد. (۲۸) اما این بار نیز اقدامات سفیر ایران در بغداد، تلاش و درخواست‌های مکرر وی، نتیجه‌ای حاصل نکرد.

سفارت ایران در بغداد پس از مدتی مسکوت، قضیه احداث مهمانخانه و جلب سیاحان عراقی را مجدداً در اوایل مهر ۱۳۱۷ ه. ش. مورد پیگیری قرار داد. با وجودی که سواد گزارش‌های سفارت مذکور، از طریق وزارت امور خارجه، به اطلاع وزارت داخله و سایر وزارتخانه‌ها رسید (۲۹) اما این گزارشها نیز، همانند درخواستهای پیشین، در چنبرهٔ هستکاه دیوانسالار ناکارآمد ایران، نتوانست جامه عمل بپوشد.

با تشکیل شرکتهای مختلف جهانگردی در ایران و تلاش آنان در راستای توسعه امکانات گردشگری از قبیل احداث هتل و... به علت مشکلات مالی بسیاری از آنان و همکاری نکردن دولت با آنها، نتوانستند گامی در جهت پیشبرد امر جلب سیاحان خارجی در منطقه کرد بردارند. چنانکه «شرکت ایران توره» در یادداشتی به وزارت داخله، تقاضای دریافت مبلغ یک میلیون تومان وام از بانک ملی ایران جهت تهیه وسایل لازم در جلب جهانگردان عراقی به منطقه کرد کرد تا مبلغ مذکور را ظرف چند سال برگرداند، (۳۰) اما دولت ایران، از پرداخت چنین وامی به شرکت مذکور خودداری کرده، خواهان تشویق تجار و علاقه‌مندان به سرمایه‌گذاری در این کار شد. (۳۱)

با شروع سرمایه‌گذاری دولت سوریه در امر ایجاد تسهیلات برای

جهانگردان و بخصوص توجه شایان به جذب سیاحان متمول عراقی، بار دیگر سفارت ایران در بغداد و وزارت امور خارجه، برای احداث مهمانخانه توسط دولت ایران به تکاپو افتادند. وزارت امور خارجه، در تلگرافی به وزارت داخله، خواستار پیگیری مساله احداث مهمانخانه و ایجاد امکانات لازم جهت سیاحان عراقی در کرد کرد شد. (۳۲) اما نخست وزیر ایران، همچنان بر راهکار سرمایه گذاری افراد علاقه مند و تجار در این امر پای می فشرد، (۳۳) و برنامه و طرح دیگری در این زمینه ارائه نداد. وزارت داخله طی دستوری، از فرمانداری «شاه آباد» (اسلام آباد) خواست که اهالی منطقه رابه سرمایه گذاری در این باب تشویق نماید که آن فرمانداری نیز، در پاسخ اظهار داشت: به واسطه عدم بضاعت مالی، چنین اقدامی برای اهالی غیر مقدور می باشد و در صورتی که دولت اعتباری در حدود سیصد هزار ریال برای ساختمان یک مهمانخانه در کرد تصویب نماید، این امر صورت عملی به خود می گیرد. (۳۴) اما دولت، این درخواست فرمانداری شاه آباد را نیز عملی نکرد.

سفیر ایران در بغداد، در یکی از آخرین تلگرافهای خویش به وزارت داخله، اهمیت احداث مهمانخانه و ایجاد تسهیلات در منطقه کرد را، بتفصیل برشمرد. وی، با یادآوری این مساله که «هر ساله عده زیادی از اهالی عراق برای گذراندن گرمای طاقت فرسا به سوریه و جبال لبنان می روند و با آنکه مدت بیست و هشت ساعت باید از صحرائ گرم بین «بغداد - شام» عبور کنند معذلتک به واسطه فراهم بودن وسایل راحت و آسایش در ییلاقات لبنان، متحمل مخارج گزاف و زحمت طی آن طریق می شوند...» (۳۵) در صورتی که فاصله کرد تا بغداد، پنج ساعت است. وی، سپس به فواید سیاسی این اقدام در صورت اجرای آن توسط دولت پرداخته و گفته است: «... آمدن رجال و مامورین مهم عراق به ییلاقات ایران صرف نظر از فواید اقتصادی برای کشور، نتایج سیاسی مهمی نیز برای ما خواهد داشت و بدین وسیله می توانیم از آنها تحیب نموده و مقاصد خود را در عراق پیش ببریم.» (۳۶) این مامور آگاه، پس از برشمردن درخواستهای مفصل و مکرر خویش از وزارتخانه های ایران در باب توجه به منطقه کرد و فواید این امر برای ایران، مجدداً سفارش نموده که دولت ایران «توجه مخصوص نسبت به این موضوع مبذول فرماید که بتوان در آینده، کرد را یکی از ییلاقات مهم ایران قرار داده و از رفتن عراقیها به ییلاقات سوریه، جلوگیری نمود.» وی، برای نیل به این اهداف، برنامه هایی را به دولت ایران برای اجرا پیشنهاد نمود که در ذیل به آنها اشاره می شود:

۱. آبادی و عمران و نظیف معابر و کوچه های کرد و احداث باغات و باغچه ها و کافه های طرز جدید و کاراها.

۲. ساخت خانه های کوچک ییلاقی و مهمانخانه های تمیز و آبرمند.

۳. تعیین پزشکی ماهر با وسایل و تجهیزات جدید، جهت مداوی مسافرین در منطقه کرد.

۴. ترویج مخابرات تلگرافی، تلفنی و پست منظم که مسافرین همیشه با عراق رابطه داشته باشند.

۵. چون اشخاصی که به کرد مسافرت می کنند، از افراد معروف بوده و دارای سفارشنامه از سفارت ایران هستند، به گمرک خسروی و قصر شیرین دستور محرمانه صادر شده که از اجرای تشریفات گمرکی در سرحد خسروی، معاف باشند. چون در کرد جز شکار، تفریح دیگری نیست پس تصدیق سفارت ایران در بغداد، در ورود و خروج تفنگهای شکاری، معتبر شناخته و دستور

عدم مزاحمت صادر شود.

۶. اگر بعضی از مسافرین، با اتومبیل شخصی به کرد مسافرت نمایند، باید به اداره گمرک و نظمیہ قصر شیرین و کرمانشاه دستوری صادر گردد تا تسهیلات لازمه به عمل آید.

۷. پس از دایر شدن مهمانخانه مزبور، به سفارت اطلاع داده شود تا چند نفر از وزرا و رجال عراق، حتی نمایندگان سیاسی رابه نوبه برای یکی، دو روز به کرد دعوت نماید و این اقدام باعث شناساندن کرد خواهد شد.» (۳۷)

به هر روی، آخرین تلاش سفارت ایران در بغداد نیز، نتوانست کارگزاران دولت ایران رابه امر ایجاد تسهیلات جهت جلب سیاحان عراقی وادار نماید. سرانجام با وقوع جنگ جهانی دوم و جدال دول متخاصم در منطقه استراتژیک خاورمیانه و در نهایت تصرف ایران توسط متفقین و استعفاى اجباری رضاشاه، مساله جلب سیاحان عراقی در ییلاقات کرد برای مدتی طولانی مسکوت ماند.

به طور کلی، تلاشهای مستمر و مداوم سفارت ایران در بغداد، از سالهای آغازین حاکمیت رضاشاه تا واپسین سالهای حاکمیت وی در باب توجه به جلب سیاحان خارجی در کرد، نتیجه ای صریح و اقدامی عملی از سوی عمال حکومت پهلوی اول دریافت نکرد. عدم انجام چنین کاری به عواملی از جمله، عملکرد ضعیف دیوانسالاری ناکارآمد، فربه و متمرکز ایران عصر پهلوی اول، که اطلاع چندانی از حوزه های مرزی و ظرفیتهای بالقوه مناطق مختلف ایران نداشت برمی گردد. همچنین مساله جهانگردی و توجه به آن در ایران آن روزگار، امری جدید و تازه بود از این رو، نیروی کافی و متخصص و وسایل و لوازم در حد کافی وجود نداشت. مضافاً عواملی چون وجود نیروهای عشایری و گریز از مرکز، ناتوانی اقتصادی دولت، عدم زیر ساخت های فرهنگی کافی، شناخت ناکافی دولتمردان از توانمندیهای بالقوه مناطق مختلف و... نقشی اساسی در شکل نیافتن صنعت گردشگری در منطقه کرد داشت.

جایگاه سیاحتی کرد، در عصر محمدرضا پهلوی

مساله ساخت مهمانخانه و توجه به ایجاد تسهیلات برای جهانگردان عراقی، در اواخر تیرماه ۱۳۳۴ ه. ش. از سوی سفارت کبرای ایران در بغداد دنبال شد. (۳۸) کارگزاران سفارت مذکور، تحت تاثیر عملکرد دولتمردان ترکیه و لبنان، در گسترش سرمایه گذاری و تبلیغات جهت جلب سیاحان عراقی، از مقامات ذی ربط خواستار سرمایه گذاری در زمینه گسترش صنعت گردشگری در منطقه کرد شدند.

سفیر ایران، یادآور شد که سفارت ایران، تبلیغات گسترده ای در میان اعیان و رجال دولتی و غیردولتی عراق، در راستای جلب نظر آنان برای مسافرت به کرد انجام داده است. اما فقدان راههای مرتب، نبود هتلها و مهمانخانه های مجهز و نبود آب تصفیہ شده و بهداشتی، از دلایل عمده بی میلی آنان، به سیاحت در کرد است. وی از دولت ایران خواست هر چه سریعتر نواقص مذکور را رفع و اقدامات لازم در احداث پاسگاههای امدادی در طول راهها برای کمک به رانندگان و مسافرین، رعایت تسهیلات لازم در مرزها و حسن سلوک با مسافرین خارجی و جلوگیری از هر نوع اجحاف و تعدی در داخل خاک ایران نسبت به سیاحان و... (۳۹) صورت بگیرد که این عوامل در شکل گیری و رشد و شکوفائی صنعت توریسم در کرد، از اهمیت قابل

ملاحظه ای برخوردار است. اما کارگزاران وزارت کشور و اداره جهانگردی و سایر دستگاههای ذی ربط، همانند گذشته توجهی به توصیه های گردانندگان سفارت ایران در بغداد نکرده و پس از این، شاهد مکاتبه و یا توجهی از سوی عمال حکومت محمدرضا پهلوی و سفارت ایران در بغداد در زمینه توجه به امر گردشگری نمی باشیم. امضای موافقتنامه همکاری جهانگردی بین دولتهای ایران و عراق در تیرماه ۱۳۳۶ ه. ش. که برای ایجاد تسهیلات و گسترش امکانات برای جهانگردان دو کشور تاکید شده بود (۴۰) نیز چشم انداز روشنی در راستای توجه به اجرای تسهیلات لازم جهت سیاحان خارجی و بخصوص عراقی، در منطقه در پی نداشت.

نتیجه

بررسی اسناد و متون بر جای مانده، نشانگر آن است که توجه به امر جهانگردی و یافتن راهکارهایی برای گسترش آن در ایران، از ابتدای سلطنت رضاشاه مورد توجه کارگزاران ایران قرار گرفت. از همین زمان مساله جهانگردی و توجه به صنعت توریسم در منطقه کردند. مورد نظر مقامات ایرانی و بخصوص کارگزاران سفارت ایران در بغداد قرار گرفت. اما عواملی چون ناکارآمدی دستگاه دیوانسالاری ایران، عدم شناخت و آگاهی ناکافی آن دستگاه از اوضاع و شرایط مناطق مختلف ایران، آماده نبودن شرایط اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی کشور بخصوص در بخش حمل و نقل و تسهیلات رفاهی و... دست به دست همدیگر داد تا رشد صنعت گردشگری در منطقه کردند در عصر پهلوی شکل نگیرد.

در عصر حاکمیت محمدرضا پهلوی با فشار فراوان سفارت ایران در بغداد و شروع طرحهای بین المللی در راستای توجه به شاهراه سیاحتی لندن - کلکته (۴۱) دولت ایران، اقدام به بازسازی راههای خسروی - کرمانشاه نمود اما در این عصر نیز، اقدامی از سوی عمال دولتی در کردن انجام نگرفت.

با توجه به اهمیت جایگاه استراتژیک کرد و قرار گرفتن آن در مسیر بین المللی جهانگردی، لزوم بازنگری و توجه کافی به موضوع ایجاد تسهیلات در منطقه کردند، امری است حائز اهمیت. زیبایی منظره و همجواری و نزدیکی آن با کشورهای همسایه و قرار گرفتن در مسیر سیاحتی - زیارتی، توجه به امر اشتغال و ایجاد صنایع خدماتی و بازسازی و توجه به احیای صنایع دستی و محلی، از ظرفیتهای بالقوه موجود در منطقه کرد است که با توجهی شایسته، می توان در راستای منافع ملی و اقتصاد منطقه، از آن بهره برداری نمود.

پی نوشت ها:

۱. کریمیان، علی و محسن روستایی، سیاست جهانگردی در سیما، اسناد گنجینه اسناد چهارم، بهار و تابستان ۱۳۶۳، ص ۶۶
۲. او شیری، سیمین، از فروردین ۱۳۰۸ تا ۱۳۱۲، سفر ایران در بیست و یکمین سفرنامه، ص ۱۳۰
۳. کریمیان، علی، مجموعه امضای هیئت دولت در سال ۱۳۲۶ تا ۱۳۲۹، گنجینه اسناد، سال نهم، بهار و تابستان ۱۳۷۸، ص ۱۳۱ و ۱۳۲
۴. سفارت شاهنشاهی ایران به وزارت امور خارجه، مورخه ۱۴ مرداد ۱۳۰۸، نمره ۹۷۰، ص، اسناد وزارت امور خارجه ایران، ۱۳۰۸، ۳۳۰
۵. منظور اراضی خالصه دولتی است.

۵. وزارت امور خارجه به سفارت شاهنشاهی در بزن، مورخه ۱۳۰۸، نمره ۳۸۶۹
 ۶. همان، وزارت امور خارجه به وزارت دربار پهلوی، تاریخ ۱۳۰۸، نمره ۶۷۵۱
 ۷. همان، وزارت امور خارجه به تشکیلات نظامی کل مملکتی، ۱۳۰۸، نمره ۶۷۵۴، همان.

۸. وزارت دربار پهلوی به وزارت امور خارجه، نمره ۵۱۲۰، به تاریخ ۱۳۰۸، اسناد وزارت امور خارجه ایران، ۱۳۰۸، ۳۳۰
 ۹. سلطانی، محمدعلی، جغرافیای تاریخی و تاریخ مفضل کرمانشاهان، ج اول با مقدمه عبدالحسین نوائی، چاپ دوم، موسسه فرهنگی نشر سپهر اسفند ۱۳۷۶، ص ۳۶

۱۰. لسترنج، جغرافیای سرزمینهای خلافت شرقی، ترجمه محمد عرفان، چاپ دوم، (تهران: انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۶۶) ص ۲۰۶

۱۱. ابو دلف، معرب المصهل، سفرنامه ابو دلف در ایران، با تعلیقات و تحقیقات ولادیسیر مینورسکی، چاپ دوم (تهران: انتشارات زوار، ۱۳۵۶) ص ۶۰

۱۲. لسترنج، پیشین، ص ۲۰۶
 ۱۳. زان اوتو: عصر نادرشاه، ترجمه علی اقبالی، (تهران: سازمان انتشارات جاویدان، ۱۳۶۳) ص ۷۰

۱۴. ادیب الملک، سفرنامه عتبات، به اهتمام مسعود گلزاری، (تهران: نشر اخضر دادجو، ۱۳۶۲) ص ۶۸

۱۵. کت دوسومی، ایران در ۱۸۳۹ - ۱۸۴۰، ترجمه احسان اشراقی (تهران: انتشارات مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۶۲) صص ۳۳۴، ۳۳۳

۱۶. هارون آباد، نام اولیه اسلام آباد غرب است. نام این شهر در عصر حاکمیت رضا شاه پهلوی، به شاه آباد غرب و از اوایل پیروزی انقلاب اسلامی، به اسلام آباد غرب تغییر نام یافته است.

۱۷. چریکف: سیاحتنامه مسیو چریکف، ترجمه آبکار مسیحی، به کوشش علی اصغر عمران، (تهران: شرکت سهامی کتابهای جیبی، ۱۳۵۸) ص ۱۴۱

۱۸. وزارت داخله، ۸ مرداد سنه ۱۳۰۵، بدون نمره، سازمان اسناد ملی ایران، شماره سند ۲۹۰۰۰۶۶۷۳، مجلی در آرشید ۸۱۰۵، آب ۱

۱۹. وزارت امور خارجه به وزارت خلافت و تجارت و فواید عامه، مورخه ۱۳۰۸، نمره ۱۸۵۳، اسناد وزارت امور خارجه ایران، ۱۳۰۸، ۳۳۰

۲۰. وزارت خلافت و تجارت و فواید عامه به وزارت امور خارجه، دی ۱۱، ۱۳۰۸، نمره ۱۲۲۹۲۸۹۲، اسناد وزارت امور خارجه ایران، ۱۳۰۸، ۳۳۰

۲۱. وزارت داخله به وزارت امور خارجه، ۲۳ سنه ۱۳۰۸، نمره ۶۹۱۱۷، اسناد وزارت امور خارجه ایران، ۱۳۰۸، ۳۳۰

۲۲. وزارت امور خارجه به وزارت خلافت و تجارت و فواید عامه، مورخه ۱۳۰۸، نمره ۱۳۶۱۴، اسناد وزارت امور خارجه ایران، ۱۳۰۸، ۳۳۰

۲۳. وزارت داخله به وزارت امور خارجه، ۲۶ ماه ۱۲ سنه ۱۳۰۸، نمره ۶۱۵۷۱، اسناد وزارت امور خارجه ایران، ۱۳۰۸، ۳۳۰

۲۴. کریمیان، علی و محسن روستایی، پیشین، ص ۶۶

۲۵. سفارت شاهنشاهی ایران در بغداد، به علی اکبر داور، وزیر مالیه، ۱۳۳۸، شماره ۲۶۷۱، سازمان اسناد ملی ایران، شماره سند ۱۳۳۸، مجلی در آرشید ۱۱۲، ۷۱۵

۲۶. سفارت شاهنشاهی ایران در بغداد، به وزارت داخله، تاریخ ۱۳۳۱/۵/۴۸، شماره ۲۶۶۸، سازمان اسناد ملی ایران، همان.

۲۷. همان
 ۲۸. سفارت شاهنشاهی ایران در بغداد، به علی اکبر داور، وزیر مالیه، ۱۳۳۸/۱۵/۴۸، سازمان اسناد ملی ایران، همان.

۲۹. همان
 ۳۰. وزارت داخله به محسن روستایی، تاریخ ۱۳۳۷/۱۲/۲۲، اسنادی از صنعت جهانگردی در ایران (۱۳۵۷ - ۱۳۶۱ ه. ش) به کوشش ایرج محمدي، ج ۱، تهران: سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۰، صص ۳۳۰، ۳۳۱

۳۱. همان، ص ۳۳۰

۳۲. برای اطلاع بیشتر، که وزارت امور خارجه به نصیبت وزیری، تاریخ ۱۳۳۷/۱۱/۱۳، شماره ۵۰۷۱/۱۳۳۶، اسنادی از صنعت جهانگردی در ایران، ج ۱، همان، صص ۳۳۲، ۳۳۳

۳۳. همان، همان، ص ۳۳۰

۳۴. همان، حاشیه، مورخه ۱۳۳۷/۱۱/۲۲، شماره ۱۲۵۱۳۳، ص ۳۳۳

۳۴. وزارت داخله به نخست وزیر، به تاریخ ۱۸ فروردین ماه ۱۳۱۸، شماره ج ۵۲۸۲/۹ همان، صص ۲۳۵، ۲۳۴.
۳۵. تلگراف وزیر مختار به کانون جهانگردی ایران، کریمیان، علی و محسن روستایی، پیشین، ص ۹۴.
۳۶. همان، همان صفحه.
۳۷. همان، ص ۹۵.
۳۸. سفارت کبرای شاهنشاهی ایران در بغداد به وزارت امور خارجه، تاریخ ۵/۳/۱۳۱۶ شماره ۱۷۶۳، همان، ص ۳۱۱.
۳۹. وزارت امور خارجه به نخست وزیری، تاریخ ۵/۳/۱۳۱۶ شماره ۵۶۶۹/۱۹۸۷، همان، ص ۳۱۲.
۴۰. برای اطلاع بیشتر ر.ک. موافقتنامه همکاری جهانگردی بین دولت شاهنشاهی ایران و دولت جمهوری عراق، تاریخ ۲۵/۶/۱۳۲۳ شماره ۱۱۳۳۶۴، همان، ج ۳، صص

۱۱۸۴/۱۱۸۶
 ۴۱. برای اطلاع بیشتر ر.ک. کریمیان، علی و محسن روستایی، پیشین، صص ۹۹، ۹۷.

سند شماره ۱

وزارت امور خارجه، شماره ۳۳۱۱۳/۶۰۲، تاریخ:
 [۱۳]۱۷/۷/۵

وزارت داخله

سفارت شاهنشاهی در بغداد، گزارش می دهد که مطابق اطلاعی که به دست آمده، در سال جاری ۱۵ نفر از عراقیها برای بیلاق به لبنان رفته اند. دولت عراق، در صدد برآمده که بیلاقیات شمالی خود را تنظیم و ساختمانهایی در آنجا بنا کند که اهالی عراق محتاج به رفتن سوریه نشوند. مدت یک هفته است که روزنامهجات بغداد، به انتشار گراور بعضی از مناظر طبیعی شمالی عراق شروع نموده و هر روزه هم، شرحی در این باب می نویسند و نظر دولت را به آبادی بیلاقیات مزبور جلب می کنند. البته اگر مساعی به عمل آید که در کردن مهمانخانه های آبرومندی ساخته و وسایل راحتی مسافری از هر جهت فراهم شود، با هوای مطلوب و نزدیکی که به عراق دارد، قطعاً همه ساله عده زیادی از عراقیها به آنجا برای بیلاق آمده و از این راه عواید ارزنی خوبی جهت دولت شاهنشاهی تهیه خواهد نمود.

از طرف وزیر امور خارجه
 [امضا]: محسن رئیس

رونوشت شرح بالا، برای استحضار مقام ریاست وزارت تقدیم می شود.

[حاشیه پایین]: به عرض می رسد. [۱۳]۱۷/۷/۵

[حاشیه راست]: ضبط.

سند شماره ۲

دفتر ریاست وزراء، شماره ۹۶۲۷، تاریخ [۱۳]۱۷/۷/۲۴ [ش.۱]

وزارت کشور

نامه شماره ۵۵۵۵۷/۵۵۶ ضمیمه رونوشت نامه وزارت خارجه، راجع به ساختمان مهمانخانه در کرد و همدان واصل گردید. مقتضی است وزارت کشور در این باب اظهار نظر نماید.

نخست وزیر

[امضای پیش نویس]: شمس الدین وکیلی

سند شماره ۳

وزارت داخله، شماره ج/۶۲۶/۵۹۲۲۱، تاریخ [۱۳]۱۷/۷/۲۳ [ش.۱]

جناب آقای نخست وزیر

چندی قبل وزارت امور خارجه، ترجمه مقاله روزنامه البلاغ چاپ قاهره که تحت عنوان «عراقیها، بیلاقیهای ایران را بر لبنان ترجیح می دهند» منتشر گردیده، فرستاده بودند که برای آگاهی شرکت سهامی ایران تورارسال گردید. اینکه از شرکت نامبرده پاسخی رسیده است

که رونوشت آن، به انضمام رونوشت قسمتی از مقاله مزبور به پیوست تقدیم می شود. چنانکه ملاحظه می فرمایند نقاطی (۱) مانند کردند و همدان از لحاظ بیلاقیت در خارج از ایران معروف شده و چنانچه در این نقاط مهمانخانه های صحیحی دارای وسایل راحتی و لوازم تفریح از قبیل تیس و گلف و محل شنا و غیره فراهم گردد مسلماً عده زیادی از عراقیانی که اکنون به طرف لبنان می روند و عده آنها به موجب گزارش کنسولگری شاهنشاهی از بیروت، بالغ بر ۳۵۰۰ نفر می باشد، در آتیه برای استراحت و گردش به کشور شاهنشاهی آمده و از این راه مبالغی عاید دولت خواهد شد. شرکت سهامی ایران تور پیشنهاد نموده است بانک ملی، مبلغی به طور وام به شرکت نامبرده بدهد که وسایل لازم را در آن نقاط فراهم کرده و در ظرف چند سال سرمایه را مسترد بدارد. به عقیده وزارت کشور، اقدام در این خصوص، نقاط همدان و کرند را دارای مهمانخانه و وسایل پذیرائی مسافری کرده و ضمناً به واسطه بیلاقیت آن دو محل و نزدیکی به بغداد، عده زیادی به آنجا مسافرت خواهند نمود. مستدعی است امر و مقرر فرمائید از هر نظری که نسبت به پیشنهاد شرکت سهامی ایران تور اتخاذ خواهند فرمود، وزارت کشور را آگاه نمایند.

وزیر کشور

(امضا): ابوالقاسم فروهر

[حاشیه پایین، اول]: به عرض می رسد. ۱۳۱۷/۷/۲۳

[حاشیه پایین، دوم]: آقای عامری. ۱۳۱۷/۷/۲۴

[حاشیه راست]: جواب داده شود از رغبت عراقیها به اینکه به کرند جهت بیلاق می آیند، مستحضر بودم. مراتب به عرض هم رسید اجازه نفرمودند از طرف دولت، مخارجی در آنجا بشود. ناچار باید از تجار و علاقه مندان به این کار تشویق بشود. وزارت کشور، خوب است پیشنهادی در این مورد باب نمایند. (امضا): محمود جم

امهر: ورود به کابینه ریاست وزرا

به تاریخ: ۲۳ مهر ۱۳۱۷

نمره: ۹۷۰۵

سند شماره ۴

وزارت داخله

عطف به نامه شماره ج/۵۹۴ مورخ ۱۱ مهر ماه جاری ایران تور، از بدو تاسیس متوجه اهمیت امر بوده و تاسیس مهمانخانه آبرومند در همدان و کرند را از هر حیث مفید می دانند، ولی متأسفانه سرمایه فعلی شرکت اجازه تاسیس آن را نمی دهد. برای فراهم ساختن وسیله پذیرائی و تاسیس مهمانخانه در نقاط موضوع بحث، اقلأ یک میلیون ریال سرمایه می خواهد و می توان به طور قطع امیدوار بود که در ظرف چند سال، سرمایه مزبور مستهلک گردد. هرگاه اقدامی شود که بانک ملی ایران، مبلغ مزبور را به شرکت وام دهد، ایران تور حاضر است وسایل تاسیس مهمانخانه های مزبوره را فراهم نموده و منظور آن اداره را عملی نماید. از طرف مدیرکل شرکت

سند شماره ۵

وزارت داخله، مورخه ۱۹/۸/۲۷ م.

رونوشت ترجمه از روزنامه البلاغ قاهره

عراقیها، بیلاقیهای ایران را بر لبنان ترجیح می دهند.

تهران، مخبر مخصوصی ما من نویسنده، خاله است که عراقیان، از شدت گرمای تابستان به بیلاقیهای لبنان و سوزیه و ایران و کشورهای فرنگ سفر می کنند. بعد از جنگ عمومی، البته وسایل مسافرت بهتر و آسوده تر شده است. بیلاقیهای زیبای کرند و همدان حتی شهرهای

داخلی ایران، به واسطه کوههای بلند و چشمه های پر آب لو[منظره های زیبا، بیشتر مورد توجه عراقیان می باشد؛ بخصوص کرد که فقط چند ساعت تا عراق مسافت دارد و از حیث منظره و آب و هوا، یکی از بهترین بیلاقیهای دنیا می باشد. عراقیانی که برای بیلاق به ایران می آیند، دو دسته هستند؛ یک دسته که صرفاً قصد بیلاق آمدن دارند مانند اعیان و رجال و آموزگاران؛ دسته دیگر هم به بیلاق و هم به زیارت اماکن متبرکه می روند. در ایران اماکن متبرکه اسلامی بسیار است؛ از آن جمله مرقد حضرت امام رضا علیه السلام، نواده پیغمبر آخر الزمان و مزار حضرت فاطمه، همشیره آن حضرت و زیارتگاه حضرت عبدالعظیم حسنی در جوار تهران و بسیاری دیگر. از حسن اتفاق، در نتیجه تجدید پیمان عراق و ایران و تحکیم روابط دوستی آن دو کشور، تسهیلات بسیاری در کار آمد و شد مسافرتین فراهم شده است و امسال بیش از هر سال زوار و مسافر عراقی، به ایران آمدند که در میان آنها مردمان بزرگوار و رجال نامی عراق هم موجود بود. از آن جمله علامه نامی سید شهرستانی، وزیر معارف اسبق عراق و رئیس محکمه تمیز جعفری و نماینده پارلمان عراق است.

سند شماره ۶

وزارت داخله، شماره ۵۰۷۱۰/۳۳۱۶، تاریخ ۱۷/۱۰/۲۴ [۱۳]

نخست وزیر

مطابق گزارشی که از کنسولگری شاهنشاهی در دمشق به وزارت امور خارجه رسیده، دولت سوریه، مشغول اقداماتی است که در محلهای بیلاقی آنجا ساختمانهایی [بنا] بنماید که وسایل آسایش و جلب سیاحان را فراهم کند. به طوری که قبلاً هم به وزارت کشور اشعار گردیده، چون کرد هم یکی از محلهای خوب و خوش آب و هوا و مجاور عراق است، در صورتی که تصویب می فرمایند امر و مقرر فرمایند که در آنجا مهمانخانه و خانه های کوچک به طرز (ویلا) ساخته و وسایل آسایش مسافرتین را به نحو آبرومندی از هر جهت فراهم نمایند که البته در موقع تابستان، عده زیادی از عراقیها به آنجا آمده و از این راه، عایدات ارزی خوبی برای دولت شاهنشاهی و اهالی کشور تهیه خواهد نمود. در خاتمه، رونوشت قسمت مربوطه گزارش نامبرده، به پیوست تقدیم می شود. چون حضرت اشرف، شخصاً موقعیت کرد را مشاهده فرموده اند، محتاج به تکرار نیست که از این راه، سالی دهها هزار لیره از دست می رود.

وزیر امور خارجه
[مضا]: مظفر اعلم

[حاشیه پایین، اول]: به عرض می رسد. ۱۷/۱۰/۲۵ [۱۳]

[حاشیه پایین، دوم]: در هیات وزرا خوانده شود. [مضا]: محمود جم

[حاشیه بالا]: به وزارت کشور نوشته شود یا اشخاص ذی نفع که ممکن است در این قسمت علاقه مند باشند. مذاکره نمایند بلکه در کرد، محلهایی جهت اجاره تهیه نمایند یا اینکه ترتیب مهمتر دیگری که صلاح باشد، در نظر گرفته شده و عجلتاً وزارت کشور به امر اقدام نماید.

[مضا]: محمود جم

[مهر]: و روم به دفتر نخست وزیر

شماره: ۱۴۵۱۳۳

نمره: ۱۳۱۷/۱۷۲

سند شماره ۷

وزارت داخله، شماره ج/۱۹/۱۲۸۴، به تاریخ ۱۸ فروردین ماه ۱۳۱۸ [ش.].

جناب آقای نخست وزیر

در پاسخ نامه شماره ۱۴۵۳۳ مورخ ۴ بهمن ۱۳۱۷ راجع به تهیه وسایل پذیرایی در کرد برای جلسه عراقیها. که اکنون برای گذراندن گرمای تابستان به سوریه و لبنان مسافرت می کنند. معروض می دارد که این موضوع از چندی قبل، جلب توجه وزارت کشور را نموده و با آنکه وزارت کشور، نظر خود را طی نامه شماره ۵۹۲۴۷۶۴۶ مورخ ۱۳۱۷/۷/۲۳ اظهار داشته است، مع ذلک نظر فرمانداری شاه آباد

خواسته شد و به شرکت ایران تور هم دستور داده شد که راهی در نظر گرفته و پیشنهاد نماید. فرمانداری در پاسخ اظهار داشته، اقدام در این امر و ساختمان یک مهمانخانه از طرف اهالی به واسطه عدم بضاعت آنها، غیر مقدور می باشد و شرکت ایران تور هم اظهار می دارد که تاسیس مهمانخانه در نقاط کرد و همدان، اقلاً یک میلیون ریال سرمایه می خواهد. به عقیده وزارت کشور، تهیه وسایل پذیرائی مسافری و جهانگردان روی اصول جدید در کرد. که از نقاط ییلاقی کشور شاهنشاهی می باشد. عراقیها را تشویق خواهند نمود و به جای اینکه مشکلات زیادی متحمل شده و صحرای بین بغداد و دمشق را بپیمایند (۲)، نقاط ییلاقی ایران را، که به مراتب نزدیکتر به بغداد است برای گذراندن تابستان اختیار خواهند نمود و از این راه، درآمدی بارز برای دولت تهیه خواهد شد و چنانچه ساختمان مهمانخانه، فعلاً در همدان مقتضی نباشد، اگر ترتیبی داده شود که مبلغی به طور وام به شرکت ایران تور و یا اصولاً به طوری که فرمانداری شاه آباد پیشنهاد نموده، اعتباری در حدود سیصد هزار ریال برای ساختمان یک مهمانخانه آبرمند در کرد تصویب گردد، بسیار عمل نافع و سودمند خواهد بود. با تقدیم رونوشت نامه فرمانداری شاه آباد و شرکت ایران تور، مستدعی است امر و مقرر فرمایند از هر تصمیمی آکه در این باب اتخاذ خواهند فرمود، وزارت کشور را آگاه نمایند.

وزارت کشور

[امضا]: علی اصغر حکمت

[حاشیه راست]: جواب داده شود، املاک اختصاصی مایل نیست در کرد علاقه پیدا نماید. دولت هم نمی تواند متصدی تمام کارها شود. موضوع در چند پستل از شرف عرض گذشت و فواید آن گوشرد شد. مقرر فرمودند: با تذکر و تشویق ثانی در این باب، وزارت کشور فکری بنماید. موضوع وام به ایران تور، هم عملی نخواهد بود. بهتر است وزارت کشور، فکر دیگری فرماید. [امضا]: محمود جم

سند شماره ۸

وزارت داخله، شماره ۹۷۴۰، تاریخ ۱۷/۷/۲۴ [۱۳ ش.]

اداره کل شهربانی

رونوشت نامه وزارت امور خارجه، راجع به مقاله وصفی رضایو که راجع به مسافرت خود در ...

[بقیه آن مشخص نیست]

سند شماره ۹

تهیه وسایل پذیرائی و امکانات رفاهی در کرد، جهت جلب مسافری عراقی

کانون جهانگردی ایران. وزارت داخله، البته استحضار دارند که هر ساله عده زیادی از اهالی عراق، برای گذراندن گرمای طاقت فرسای اینجا، به سوریه و جبال لبنان می روند. و با آنکه مدت بیست و هشت ساعت بلند از صحرای گرم بین بغداد و شام عبور کنند، معذک به واسطه فراهم بودن وسایل راحت و آسایش در ییلاقات لبنان، متحمل مجازح گزاف و زحمت طی آن طریق می شوند. در صورتی که غالب عراقیهایی که به سوریه رفته اند، اظهار می کنند که اگر دولت شاهنشاهی توجهی به آبادی کردن فرجوده و در آنجا وسایل راحت و حفظ الصحة را فراهم فرماید، همه رفتن به کرد را ترجیح می دهند و حتی غالب نامورین دولتی هم، به واسطه نزدیکی مسافت بین بغداد و کرد. که پنج ساعت است. می توانند خانواده خود را در طول مدت تابستان که شش ماه است. به کرد فرستاده و بخود آنها تسهیلاتی جمع راه کرده رفته و وسیع شنبه مراجعت نمایند. به طوری که تصدیق می فرمایند آمدن جهان و نامورین مهم عراق به ییلاقات ایران، صرف نظر از فواید اقتصادی برای کشور، نتایج سیاسی مهمی نیز برای ما خواهد داشت و بدین وسیله می توانیم از آنها تمسب نموده و مقاصد خود را در عراق پیش ببریم.

راجع به آبادی و عمران کردن، سابقاً زاپورتهای مفصلی از طرف سفارت به وزارت امور خارجه تقدیم گردیده و وزارت معزی آنها هم با وزارت داخله، در این زمینه مکاتبات مفصل نموده است. اینک مجدداً سفارت، نظریات و پیشنهادهای خود را در باب آبادی کردن به اطلاع آن اداره رسانیده و تمنی دازد که توجه مخصوصی نسبت به این موضوع مبذول فرمایند که بتوان در آینده، کرد را یکی از ییلاقات مهم ایران قرار داده و از رفتن عراقیها به ییلاقات سوریه، جلوگیری نمود:

عبور کنند، معذلک به واسطه فراهم بودن وسایل راحت و آسایش در بیلاقات لبنان، متحمل مخارج گزاف و زحمت طی آن طریق می شوند. در صورتی که غالب عراقیهایی که به سوریه رفته اند، اظهار می کنند که اگر دولت شاهنشاهی توجهی به آبادی کرد فرموده و در آنجا وسایل راحت و حفظ الصحه را فراهم فرمایند، همه رفتن به کردن را ترجیح می دهند و حتی غالب مامورین دولتی هم، به واسطه نزدیکی مسافت بین بغداد و کردن که پنج ساعت است، می توانند خانواده خود را در طول مدت تابستان که شش ماه است، به کردن فرستاده و خود آنها، شبهای جمعه را به کردن رفته و صبح شنبه مراجعت نمایند، به طوری که تصدیق می فرمایند آمدن رجال و مامورین مهم عراق به بیلاقات ایران، صرف نظر از فواید اقتصادی برای کشور، نایب سیاسی مهمی نیز برای ما خواهد داشت و بدین وسیله می توانیم از آنها تحیب نموده و مقاصد خود را در عراق پیش ببریم.

راجع به آبادی و عمران کردن، سابقاً راپورتهای مفصلی از طرف سفارت به وزارت امور خارجه تقدیم گردیده و وزارت معزیه آنها هم با وزارت داخله، در این زمینه مکاتبات مفصل نموده است. اینک مجدداً سفارت، نظریات و پیشنهادهای خود را در باب آبادی کردن به اطلاع آن اداره رسانیده و تمنی دارد که توجه مخصوصی نسبت به این موضوع مبذول فرمایند که بتوان در آینده، کردن را یکی از بیلاقات مهم ایران قرار داده و از رفتن عراقیها به بیلاقات سوریه، جلوگیری نمود:

۱. آبادی و عمران و تطیف معابر و کوچه های کردن و احداث باغات و باغچه ها و کافه های طرز جدید و گاراژها.
۲. ساختمان خانه های کوچک بیلاقی و مهمانخانه های آبرومند و تمیز. و این کار را هم باید به اشخاصی که مطلع و بصیر در کار مهمانخانه داری هستند، واگذار نمود خاصه در مثل کردن، جانی که به هیچ وجه وسایل زندگانی جدید و حتی حمام هم موجود نمی باشد.

۳. صحیه و طیب بصیری در کردن معین نمایند که با انواع وسایل جدید مجهز بوده و مسافرین، از این حیث اطمینان کامل داشته باشند.

۴. سرویس مخابرات تلگرافی و پست منظمی در آنجا دایر شود که مسافرین، بتوانند هر روزه با عراق رابطه داشته باشند.

۵. چون اشخاصی که برای بیلاق به کردن می روند، غالباً از مردمان محترم اینجا هستند و یا خود اشیانی که ورود آنها ممنوع یا مستلزم حق گمرکی باشد، حمل نخواهند کرد تا مامورین محتاج به معاینه و تفتیش اسباب آنها باشند، از این جهت مقتضی است به گمرک خسروی و قصر شیرین دستور محرمانه در این باب صادر شود که آنها را که سفارشات از سفارت در دست دارند، از اجرای تشریفات گمرکی و معطلی در سرحد خسروی معاف دارند و به علاوه، چون در کردن جز شکار تفریح دیگری نیست و محتمل است بعضی از مسافرین تفنگ شکاری با خود بیاورند، چنانچه در این قسمت هم دستور عدم مزاحمت داده شود و تصدیق سفارت را در ورود و خروج تفنگهای شکاری معتبر بشناسند، بهتر خواهد بود.

۶. ممکن است بعضی از مسافرین محترم، با اتومبیل شخصی مسافرت کنند و در این باب هم پیشنهاد می شود که به اداره گمرک و نظمیة قصر و کرمانشاه، دستوری صادر گردد که تسهیلات لازمه به عمل آورند.

۷. پس از دایر شدن مهمانخانه مزبور، به سفارت اطلاع داده شود تا چند نفر از وزرا و رجال عراق و حتی نمایندگان سیاسی را به نوبه، برای یکی دو روزه به کردن دعوت نمایند که این ترتیب، باعث شناساندن کردن خواهد بود.

ضمناً این قسمت را تذکر می دهد که همه ساله عده ای از اهالی عراق، چه برای زیارت مشهد و چه برای گردش به ایران مسافرت می کنند و غالب آنها، در مراجعت از رفتار مامورین سرحدی و عرض راه، شاکی هستند و حتی بعضی کتباً هم به سفارت در این باب شکایت نموده اند و نتیجه، این می شود که تبلیغاتی بر علیه مسافرت به ایران نموده و سایرین را هم از مسافرت به ایران منع می کنند. قسمت عمده شکایت آنها، یکی از مامورین گمرک سرحدی و دیگری از امنیه های عرض راه است که در هر نقطه، گذرنامه های آنها را مطالعه و تفتیش نموده و موجبات معطلی آنها را فراهم می کنند. یک اشکال دیگری هم امسال به مناسبت وضع قانون اسعار خارجی پیش آمد کرده که ذیلاً به عرض می رساند:

تسعیر ریال ایران (اسکناس) در بغداد، در مقابل هر یک دینار عراقی، ۱۰۵ ریال است و هر کس بخواهد می تواند این کار را بکند. یعنی دینار عراقی را به سعر ۱۰۵ ریال به اسکناس ایران تبدیل نماید در حالی که آوردن اسکناس بیش از ۲۰۰ ریال به ایران ممنوع و مجبور است که اسعار خارجی آورده و در داخله به قیمت ۸۰ ریال بفروشد و این قسمت، مانع مسافرت اشخاص به ایران خواهد شد. از این روی متنی است عطف به توجهی به این قسمت فرموده و راهی برای علاج آن پیدا نمایند. و ثانیاً دستور اکیدی به مامورین سرحدی صادر شود که فقط به انجام فورمالیته گمرکی در حق این قبیل اشخاص اکتفا کنند. ثالثاً دستور داده می شود که گذرنامه های اشخاص مزبور را، پس از ثبت و ورود در سرحد، دیگر در بین راه مطالبه نکرده و فقط در موقع ورود به تهران، آن را مطالبه نمایند.

سفارت هم به نوبه خود و با جدیت هر چه تمامتری در بغداد و سایر نقاط عراق، مشغول تبلیغات و لیبریاکاند اراجع به این قسمت می باشد و امیدوار است با توجه مخصوص کانون جهانگردی، بتوان موفق به انجام این مقصود گردیده و در سال عده زیادی را به گردش در ایران و استفاده از مناطق بیلاقی کردن و همدان و غروه هدایت نماید. و نیز لازم است کتابچه های سیاحت و

ایرانگردی با تصاویر زیاد از مناطق طبیعی گوناگون و اطلاعات لازمه و راهنماهای مختلف راه، به زبان عربی و انگلیسی ترجمه کرده، ارسال فرمایند که در بین اهالی توزیع شود و اگر مترجم عربی در طهران نباشد، ممکن است در اینجا ترتیب آن داده شود. خلاصه آنکه امروزه کشور عراق، که نزدیکترین همسایه میهن ایران است و مردمان متمول با ذوق و آسایش طلبی دارد و به واسطه نداشتن بیلاقات در تابستان در زحمت است. هدف خوبی برای کانون سیاحان خواهد بود.

وزیر مختار
[امضا]، مظفر اعلم

سند شماره ۱۰

وزارت کشور

هیئت وزیران، در جلسه مورخ ۱۳۳۴/۷/۲۴ بنا بر پیشنهاد شورای عالی جهانگردی و موافقتنامه شماره ۹۵۳۲ مورخ ۱۳۳۴/۷/۱۰ وزارت کشور، انتخاب آقایان احمد شفیق، عباس مسعودی، علی و کیلی، رضا افشار، فتح الله امیرعلائی لو، دکتر هادی جزایری راه، برای مدت سه سال به سمت عضویت شورای عالی جهانگردی تصویب نمودند. تصویبنامه، در دفتر نخست وزیر است.

از طرف نخست وزیر
رونوشت برای (۳) فرستاده می شود.
از طرف نخست وزیر

سند شماره ۱۱

سفارت کبرای شاهنشاهی ایران در بغداد، شماره ۱۷۶۳، تاریخ ۱۳۳۴/۴/۲۰ ش.

وزارت امور خارجه

در اثر تشویق و ترغیب و تسهیلاتی که برای مسافرت به ایران نسبت به زوار و عموم مسافرین به عمل می آید، انتظار می رود در سال جاری تعداد زیادی به عنوان زیارت و گذرانیدن تابستان مسافرت نمایند و گذشته از تعداد زیادی مسافرین از هر طبقه، که تاکنون روادید اخذ و عزیزت نموده اند. جمعیت معلمین در عراق، در صدد است که در حدود شصت نفر از معلمین و آموزگاران را به طور دسته جمعی و کاروان مانند، به تهران و سایر نقاط دیدنی و بیلاقات ایران اعزام دارد. شرکت جهانگردی در بغداد هم، که هر ساله مسافرتهایی به اروپا و کشورهای خاورمیانه ترتیب می دهد. امسال برنامه جهانگردی خود را توسعه داده و اعلام نمود که حاضر است مسافرین را به شهرهای مهم و بیلاقات و سایر نقاط دیدنی ایران برده و عودت دهد. برنامه این مسافرت، یک ماه و شامل گردش در تهران و شمیرانات، رشت، رامسر، بابل، اصفهان، آمل، همدان و کرمانشاه (لو) مشهد می باشد و اجرت اتومبیل و مهمانخانه و خوراکی و روادید، جمعاً برای هر نفر شصت دینار تعیین شده است. به طوری که ملاحظه می فرمایند، تمایل عراقیها به مسافرت به ایران و گذارندن فصل تابستان در بیلاقات ایران، رو به تزاید است؛ ولی ادامه این مسافرتها، که منافع اقتصادی و مادی و تبلیغاتی آن پوشیده نیست. مستلزم فراهم آوردن وسایل راحتی مسافرین از حیث مهمانخانه و خوراک و وسایل نقلیه و غیره می باشد که مسافرین با آسودگی خیال به گردش خود ادامه داده و موجب تشویق دیگران گردند. ضمناً چنانچه توجهی به ساختمان مهمانخانههای پاکیزه و آبرومند در نقاط سردسیر نزدیک مرز عراق از قبیل کرد و پایطاق مبدول گردد، بلا تردید هر ساله عده زیادی از اهالی عراق، از شدت گرما فرار و بدان نقاط پناه خواهند برد و بدین ترتیب، هر ساله مبالغ معتدله آرزو پول وارد می شود و کمک اقتصادی به اهالی نقاط مزبور نیز خواهد شد. نکته دیگری که لازم است به عرض برسد، این است که گذشته از گمرک مرز خسروی، که طبق مقررات، مسافرین و محمولات آنها بازرسی می شوند. در چند نقطه دیگر در عرض راه نیز از جمله مدخل کرمانشاه از طرف کرد و بیستون، بعضی مسافرین را به عنوان بازرسی معطل و بدون جهت، عدم رضایت آنها را فراهم نموده و اثرات سوء در خاطر آنها می گذارد. بنابراین بسیار بجا و بموقع خواهد بود که دستور فرمایند، هر بازرسی که لازم است در مرز با کمال دقت به عمل آمده و از بازرسی مجدد در عرض راه حتی الامکان خودداری نمایند. چنانکه بین کرد و بغداد نیز مدتی همین رویه معمول بود که در اثر اقدامات سفارت کبرای پست مزبور از طرف دولت عراق برداشته و به شکایات زوار ایرانی خاتمه

سند شماره ۱۲

وزارت امور خارجه، شماره ۱۶۶۹۶/۱۹۸۷، تاریخ: ۳۴/۵/۸ [ش. ۱۳]

نخست وزیری

از سرکنسولگری شاهنشاهی در بصره، راجع به مسافرت سنواتی گروه زیادی از اهالی عراق به مناطق خوش آب و هوای ترکیه و لبنان و اروپا، به منظور گذراندن فصل گرما و اقدامات سرکنسول شاهنشاهی برای جلب مسافرین خارجی به ایران و تبلیغ در محافل رسمی و غیررسمی رجال و اعیان عراقی، برای تشویق به استفاده از نواحی و مناظر زیبا و آب و هوای مطبوع کشور شاهنشاهی و ایراداتی که از طرف آنان مسموع گردیده، مبنی بر فقدان راههای مرتب و هموار و آسفالت شده و نبودن (۴) هتلها و مهمانخانه‌های مجهز به وسایل جدید و مخصوصاً نقیصه مهم عدم آب تصفیه شده و پیشنهاد سرکنسولگری شاهنشاهی، دایر به احداث مهمانخانه و اقامتگاههای آبرومند و مدرن و ایجاد خطوط ارتباطی آسفالت و دایر کردن پاسگاههای امدادی در طول راهها برای کمک به رانندگان و مسافرین و رعایت تسهیلات لازمه در مرزها و حسن سلوک با مسافرین خارجی و جلوگیری از هر نوع اجحافی در داخله، نسبت به آنها و غیره با توجه به رویه ترکها و لبنانیها، در زمینه جلب سیاحان خارجی و یادآوری طرح سابق، درخصوص اجرای نقشه عمرانی درباره قضیه کردند گزارش مشروحي رسیده است که رونوشت آن را به ضمیمه ارسال می‌دارد. به طوری که استحضار دارند، در زمینه جلب جهانگردان خارجی و تاسیس مهمانخانه‌های بزرگ و مجهز و تسهیل موجبات سیاحت و مسافرت بیگانگان به کشور شاهنشاهی و تعدیل قیود و مشکلات موجوده، سابقاً گزارشهای مبسوطی به نخست وزیری معروض گردیده است. مستدعی است مقرر فرمایند، توجه لازم در این باره مبذول دارند.

از طرف وزیر امور خارجه
[امضا]: مصطفی سمیمی

[حاشیه پایین]: به عرض رسید.

[حاشیه راست]: ضبط شود.

[مهر]: ورود به دفتر نخست وزیر

سند شماره ۱۳

سرکنسولگری شاهنشاهی ایران در بصره - عماره - منتفک،

شماره ۳۲۸، تاریخ ۳۴/۴/۱۲ [ش. ۱۳]

جناب آقای سمیمی معاون دائمی وزارت امور خارجه

خاطر محترم عالی را به عرایض حضورى جندى قبل خود موقعى که در مرکز برای تقدیم گزارش مربوط به حوزه مأموریت بصره شرفیاب شده بود، معذرت و به طوری که معزر فرمودند، مطالب معروضه را بهین وسیله تأیید می‌نماید. از خیلی پیش عده‌ای از متعینین و سرمایه‌داران این حدود، همه ساله برای فرار از گرما به ممالک اروپا و بالاخص به کشورهای ترکیه و لبنان از لحاظ وجوه علائق تفریحی و زیانی در دستهای که کرده‌اند، جهت گذراندن ایام تابستان مسافرت می‌نمایند. ولی بر اثر ازدیاد عواید حاصله از نفت در عراق، عربستان سعودی، کویت و بحرین و توسعه امور تجاری و فعالیتهای مختلف عمرانی و به جریان افتادن میلیون‌ها لیره، این امتیاز، دیگر منحصر به آن عده معدود نبوده و به گروه بیشماری از طبقات مختلف، که از این مرها استفاده برده و ثروتی اندوخته‌اند، سرایت کرده است. به طوری که در حال حاضر، رفتن به بیلاق در فصل تابستان، جزء ضروریات زندگی تعداد زیادی از اهالی این نواحی آشنا قرار گرفته و در نتیجه، با فرارسیدن فصل گرما، دسته دسته از آنان با عائله‌های خویش، به مناطق معتدل تری رهسپار می‌گردند. چنانچه چند روز پیش هنگام ورود به بصره مطلع شد که بسیاری از آشنایان قدیمی، به لبنان مسافرت کرده‌اند. با اینکه به منظور جلب عده‌ای از این اشخاص به سوی ایران، از طرف جناب آقای قدس نخعی، سفیر کبیر

دولت شاهنشاهی در بغداد، در غالب مهمانیها و محافل خصوصی، مناظر زیبا و آب و هوای خوب کشور ما موضوع صحبت قرار گرفته و تبلیغات زیادی بین رجال و اعیان عراق برای متمایل ساختن آنان جهت گذراندن ایام تابستان در ایران، هموار شده و می شود و خود بنده نیز هنگام تصدی سرکنسولگری بغداد، نزد طبقات و افرادی که با سرکنسولگری سروکار داشتند، مستقیم و غیرمستقیم اقداماتی در این زمینه معمول داشته است؛ مع الوصف چون ایراداتی که اکثر آنان از قبیل نبودن راههای آسفالت و کمبود هتلها و مرفه و مخصوصاً آب تصفیه شده می گرفتند، هنوز باقی است، نتیجه ای از این تبلیغات آن طور که مورد انتظار است، گرفته نشده و آن عده مسافرینی هم که حسب معمول در این فصل به عنوان زیارت و در عین حال به منظور تغییر آب و هوا به ایران می روند، اشخاصی کم سرمایه و غالباً معلول می باشند که طبق اظهارات خودشان، با چند دیناری پول و مقداری خرما و نان خشک برای توشه راه با حداقل مخارج، مدتی را در ایران می گذارند و یا یک عده از خدام مشاهد متبرکه کربلا و نجف و کاظمین هستند که پس از بردن حداکثر استفاده از زوار ایرانی در عراق، ایام تابستان را نیز به عنوان میهمان، تحمیل بر ایرانیان میمان نواز می شوند و به این ترتیب، نفعی از این ممر عاید کاسبکار و هتلدار ایران نمی گردد. از طرف دیگر، چون از راه داد و ستد تجارتهای هم به علت وجود کالاهای مشابه، غیر از فرش، در دو طرف عودت این همه سرمایه که از سالهای متمادی از ایران به این حدود آورده می شود ممکن نیست لذا از لحاظ برقراری موازنه در پرداختها و جبران سرمایه بدون برگشتی که از کشور خارج می شود، باید از هم اکنون به فکر چاره اندیشی و اخذ تدابیر بود و لاقلاً از طریق رفع تنها نیازمندی اهالی این مناطق که عبارت از دسترسی به هوای معتدل در مدت حداقل چهارماه از سال می باشد. در صدد بازگشت قسمتی از این سرمایه به کشور برآمد و همان طور که لبنانها و ترکها برای جلب سیاحان عمل کرده و می کنند، باید علاوه بر تاسیس محل های خوب و ایجاد جاده های آسفالت و حتی دایر کردن پست های امدادی در تمام طول راهها به منظور کمک به رانندگان و مسافرین، مراکز موثری نیز برای فراهم ساختن تسهیلات لازم در مرزها و خوش رفتاری نسبت به مسافرین و جلوگیری از اجحاف در داخله کشور و در موارد لزوم، راهنماییهای آنان برقرار ساخت و حال که به پیروی از منویات اعلیحضرت همایونی، مقدمات اجرای یک سلسله برنامه های وسیع عمرانی از هر جهت آماده گردیده، بسیار بموقع و بجا خواهد بود که از طرف مقامات مربوطه، توجه بیشتری نیز به این قسمت معطوف دارند و در قصبه کردند که در زمان سفارت مرحوم مدبرالدوله سمیعی در عراق، برای شناساندن آن به عراقیها، مدتی محل بیلاق سفارت قرار گرفته بود و یکی از خوش آب و هواترین و نزدیکترین نقطه بیلاقی به کشور عراق می باشد. نقشه ای که در دوران سلطنت اعلیحضرت فقید برای آبادانی این محل از قبیل ساختن هتل و ویلاها و سینما و سایر وسایل تفریحی دیگر به همین نظر تنظیم شده بود، عملی سازند. صرف نظر از مسافت کوتاه بغداد. کردند که پیش از چهار ساعت با اتومبیل بیست و مناظر طبیعی سرسبز تپه های اطراف آن که بتدریج ممکن است به صورت جبال لبنان درآید. و وفور خواربار و میوه، مزیت بزرگ دیگر کردند نسبت به نقاط بیلاقی لبنان و ترکیه، این است که عراقیها و سایر خارجیهای مقیم این حدود، خواهند توانست بدون اینکه زیاد از مرکز کار خود دور شده باشند، با اتومبیلهای خویش، این مسافت کوتاه را هر موقع بخواهند طی نموده و مثل موقع مسافرت به لبنان و یا ترکیه، مجبور به ترک اتومبیلهای خود و استفاده از هواپیمای نباشند.

سرکنسول شاهنشاهی
محمود ملایری

ژوئیه، علم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

پی نوشت ها :

۱. در اصل: نقاط.
۲. در اصل: به پیمانند.
۳. در اصل: سند خالی بوده است.
۴. در اصل: نه بودن.

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
ایران

سواد

شماره ۲۹۹۸

تاریخ ۱۵/۴/۱۰

نمیه

موضوع

وزارت داخله - اداره تبلیغات و مطبوعات

در خصوص مراجعه سره ۲۲۴۱ مورخ ۲۰ و ۳۰ ارجاع به آژانس
 تبلیغاتی گزیده زنده می‌گردد . اینجانب در هر دو مورد مطبوعاتی
 راجع به هوای کوهسار و سایر مناطق ایران آنچه باید و شاید تبلیغات
 نموده و به نام و محل به وسیله جراید به نام مردم هر روز اطلاعات
 کوچکی راجع به هوای کوهسار کرده و به ملاقات ایران به نشر می‌نامم که
 به قصد از جراید به نام که اطلاعات جزو راز آن نرج می‌گردد ،
 با دست خطی قدیم می‌گردد . طالبین حال و فضای عراق اظهار
 میل زیاد و برهن کردن می‌گردد و اتصال از این جانب راجع به و مسائل
 اقتصادی آنجا در گزیده سره ۲۲۴۱ می‌گردد که به نظر جانی می‌توانم
 با نام مردم زیرا سخن است و حال کرده و بالاخره مواضع با خود
 می‌گردد و مسائل در آنجا می‌گردد و در هر دو مورد تبلیغاتی شد که می‌توانم
 اعلانی عراق کالیبا تو نیست و سایر مطالب می‌گردد و سعی دارد که
 مثل تبلیغات آمریکا از اطلاعات نزدیک می‌گردد و طالبان و بعضی
 با ایران را بر ملا تبلیغات فریب می‌دهند . زیرا راه بین به نام
 و سوره با آنکه و مسائل تبلیغاتی در هر دو مورد تبلیغاتی می‌گردد
 و سوره کرده است و تمام تبلیغاتی در هر دو مورد تبلیغاتی می‌گردد
 مراجع حقوق آماده از طریق راه و بعضی اظهار می‌گردد و تبلیغاتی
 در حال نیست در هر دو مورد تبلیغاتی می‌گردد و تبلیغاتی می‌گردد
 و در راه هم آژانس‌های زیاد را می‌بیند . و حتی اینکه طالبین
 با خود دولت هم می‌تواند خانواده خود را به کرد لازم داشته
 و خودشان سرهای تبلیغاتی با آنها رفته و صبح شب به نام مراجع
 کند . اگر می‌توانم بود می‌توانم کرد را آنطور که باید و شاید
 آباد می‌توانم در حال می‌توانم که از زیاد می‌توانم عراق را با ایران
 جلب نموده و با ملاقات تبلیغات و نام می‌توانم . این کار تبلیغاتی
 مطالب هم به نام و وجود تا سعی می‌گردد ساختن تصویر یک
 با نامی و سحر است بتوان عماله در همه می‌توانم تبلیغاتی می‌توانم
 می‌توانم که یک تبلیغاتی می‌توانم که دارای نام و آژانس تبلیغاتی

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
ایران
IRAN NATIONAL ARCHIVES

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

سواد

-۲-

شماره
تاریخ
نسخه
موضوع

و با توجه به اینکه با توجه به سوابق و مدارک و اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران و اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
نایب کاتب گردید و به واسطه اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
خودشان هم که در اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
و در اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

وزارت داخله

اداره ج.ر.ا.

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
IRAN NATIONAL ARCHIVES

شماره ۳۰۰۰ (۵)
تاریخ ۱۳۰۵
شماره ۵۰۰۰

عطف به نامه شماره ۱۳۰۸ کار در وزارت و ج.ت در زمان ...
بجز ...
بمقتضای ...
سازمان اسناد و کتابخانه ملی ...
فصل ...
و در ...
بسی ...
مقتضای ...
لذا ...
در صورت ...

۲۰۰۲
۵/۵/۱۵

وزارت ...
کتابخانه ...
تاریخ ...
شماره ...

[۸]

وزارت واکتول

اداره مطبعه
دوره شعبه

ردیف
شماره خصوصی ۲-۲
کتاب
نویسنده

نوع منبوع
موضوع منبوع
ضمیمه
مسئول یا کنوس

ماه تلخ سال ۱۳۰۵
ماه تلخ سال ۱۳۰۵
ماه تلخ سال ۱۳۰۵

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
IRAN NATIONAL ARCHIVES

دور رس
کتابت کوشانه باج نموده کرده اند
شاه جسر آق در کتبه
نسخه
نسخه
نسخه

۱۳۰۵/۱۱/۱۵

پرتال جامع علوم انسانی
شکاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

۱۳۰۵

شماره ۳۹۷۱
تاریخ ۱۶/۴/۱۳۰۲
شعبه اقتصاد و تجارت
موضوع

شماره سند ۱۲۱۵
تاریخ ۱۵/۴/۱۳۰۲

روزنامه خورشید
۱۳۰۲/۴

کتاب آرای داوران عالی
۱۳۰۲/۴
۱۷۰

با تعدد آراء در مورد لزوم تاسیس و شرکت سرمایه درونسی
و از آن جهت که در این مورد شرکت با اعتبار کامل نموده اند مراتب
همین جهت نسبت به راهکار و اقدامات لازم که در کلیه امور دولتی و دستکار
بوده و عندئخت به شرحی که در پیوسته است عمل نمایند.

بعد از صدور این امر در صورتی که از راهکار و اعتبارات
کلیه امور مالی و اعتباری ایران جهت ترقی اقتصادی به شرح داده و بررسی
شده و از آن جهت که در این مورد شرکت با اعتبار کامل نموده اند مراتب
همین جهت نسبت به راهکار و اقدامات لازم که در کلیه امور دولتی و دستکار
بوده و عندئخت به شرحی که در پیوسته است عمل نمایند.

بخصوص از آن جهت که در این مورد شرکت با اعتبار کامل نموده اند مراتب
همین جهت نسبت به راهکار و اقدامات لازم که در کلیه امور دولتی و دستکار
بوده و عندئخت به شرحی که در پیوسته است عمل نمایند.

بخصوص از آن جهت که در این مورد شرکت با اعتبار کامل نموده اند مراتب
همین جهت نسبت به راهکار و اقدامات لازم که در کلیه امور دولتی و دستکار
بوده و عندئخت به شرحی که در پیوسته است عمل نمایند.

بخصوص از آن جهت که در این مورد شرکت با اعتبار کامل نموده اند مراتب
همین جهت نسبت به راهکار و اقدامات لازم که در کلیه امور دولتی و دستکار
بوده و عندئخت به شرحی که در پیوسته است عمل نمایند.

IRAN NATIONAL ANCHORS

۱۳۱۹
۲۸/۱/۱۳۰۲

وزیر اقتصاد